

S Z E M L E

A TRANSZILVÁNIAI REALIZMUS KÉRDÉSE

Mostanában szóban és írásban sok említés esik a realizmusról s egyre aggasztóbb az a bizonytalankodás, mellyel a kétségtelen fogalomzavar következtében a kérdést általában kezelik. A realizmus ugyanis azon az úton van, hogy új értelmet kapjon nálunk. Amint a zsidóság egyistenhite lassan több lett az ember és teremtője viszonyának egyszerű rendezésénél s észrevétlenül, de annál erőteljesebben kiterjeszkedett a társadalom egész szervezetére, vagy amint napjainkban más és más társadalmi körülmények között eredetileg teljesen azonos fogalmak kibővülnek és új értelmezést nyernek, a realizmus sem maradt meg Transzilvániában esztétikai területen. Amilyen esztelen lenne kétségbevonni ezt a tényt, olyan bonyolult lenne pontosan kikutatni okait. Talán a transzilvanizmus romantikus társadalomszemléletének természetes reakciójaként jött létre, talán ettől teljesen függetlenül. Mindenesetre számolnunk kell vele, hogy a realizmus, mint fogalom Transzilvániában társadalmilag kibővült, átcsapott a társadalomelmélet vizeire s ott tart, hogy itt se maradjon pusztá szemlélési mód, hanem magatartássá, vagy ennél is többé: eszközzé legyen.

Irodalmi szempontból kétségtelenül sok jogos ellenvetést tehetnek a realizmus fogalmának ilyen kibővülésével szemben. A kisebbségi élet azonban egyáltalán nem alkalmas aprólékos szintézisre és nüanszok kihangsúlyozására. Ha a művészet és élet viszonya nem is lenne olyan elválaszthatatlanul egymáshoz kötött, amilyen a valóságban, egy kisebbségi sorban élő népnek éppoly létérdeke lenne megteremtteni ezt, amilyen kötelessége így elmélyíteni s lehetőleg egyetlen síkon bontakozni ki. Mindig azon, melyet legalkalmasabbnak talál.

A Találkozó megpróbálkozott ezzel s tanulsága nem abban áll, hogy megegyezésre vezetett a különböző világnézeti árnyalatok között, mert be kell látnunk, hogy ez illúzió volt csupán, hanem abban, hogy szükségét látta egy egységes szellem kiterjesztésének a kisebbségi élet minden megnyilvánulására. És hasztalan szörszálhasogatás lenne kifogásolni, hogy miért a realizmus ez, ha tudjuk, hogy propagandacéloktól eltekintve, mindig másodrendű a fogalom, a tény fontos, melyet kifejez. Nem kétséges viszont, hogy a transzilvániai realizmus fogalma alatt meghuzódó tények tisztázatlansága, a törekvések azonossága mellett is ellentmondásokhoz vezet. Az idő ugyanis nem volt elég, hogy az irodalmi és társadalomszemléleti realizmust ne csak a terminus azonossága kapcsolja össze itt, hanem új formájában a természetes mellérendelődés folytán valóban integrális meghatározásává legyen minden honi magyar szellemi megnyilatkozásnak. Még akkor is, ha bizonyos fokon ez az irodalom és társadalomtudomány, néprajz és politika borotvaéles s a szakemberek által utolsó vérig védett határainak elmosódását,

vagy akár teljes eltűnését jelenti is. Itt találkozik egyébként a megnyilatkozási formát kereső kibővült transzilvániai realizmus legádázabb ellenségeivel. Művészekkel, akik isten nevében tagadják meg, szociológusokkal, akik nem hajlandók műszavaik közé sorolni és másokkal, akiknek csak kimondhatatlan érveik vannak. Eredményeket követelnek egy mozgalomtól, melynek ideológusai még egymás ellen, de egymásért hadakoznak s bűnük csak az, hogy nem hajlandók két jó riméért költővé ütni, vagy egy sajtóperért nemzeti hőssé avatni valakit.

A transzilvániai magyarság életének feltárása egyébként már ennek a transzilvániai realizmusnak köszönheti létrejöttét. Sajnos a figyelem nem az erről a tárgykőről megjelent — irodalom és szociológia között lebegő, egyébként kisszámú — dolgozatok birálatával, hanem inkább a falukutatás céljával, módszerével és hasznával foglalkozik. Érthető, ha szóban és nyilatkozatokban a mozgalom minden tényleges hibáját felnagyítva hánytorgatják, formában és tartalomban egyaránt hibridnek tartva. Bizonyos, hogy a *Fiatalkok* hasonló munkáját sokkal kellemesebb volt elfogadni. Őskori leletként kezelték a falut s tradíciójukhoz csökönnyösen ragaszkodó lakóit. Nemhogy nem akartak alakítólag hatni ott, ahol szükségét látták, de jóformán fel sem vetették a szempontokat, melyekkel változtatni lehetett volna. A transzilvániai realizmus az, mely ha stilszerűtlen eszközökkel is, keresztül akarja vinni a transzilvániai magyar társadalom belső átformálódását és szükség szerinti megszervezését. Ennek érdekében pedig él a lehetőséggel, amit a dinamikussá tett falukutatás rejt. Elkeseredettség és önámítás nélkül felmérni a transzilvániai magyarság gazdasági, kulturális és erkölcsi erejét: ez az, amit a honi realizmus céljaul tüzött ki s ami ebből szervesen következik, egy együvé tartozásától mélyen áthatott homogén magyar társadalom kialakítása. A regionalizmusától és műzamatjától felszabadult új realista irodalom pedig ki fogja egészíteni ezt a folyamatot. A tényekkel való elfogulatlan szembenézés az a közös vonás, mely a realizmus tartalmi kibővítését adja, kapcsolja a kisebbségi élet ábrándjait, lehetetlenné teszi a faji mitológiát s összekötő kapocs egyben a többi népek felé. Vércélja pedig nem a befelé fordulás, hanem az eredmények nyílt példaadása.

(Kovács Katona Jenő)

A RENAISSANCE UJRAÉRTÉKELÉSE. (P. G. Dublin: La vie de l'Aretine. Sorlot, Paris 1938.)

P. G. Dublin előszava, mellyel Aretino életrajzát bevezeti, ékesszóló védőbeszéd a biográfia hőse mellett és egyuttal rehabilitálása annak a renaissance-nak, melynek tulzásait annyira eltulozták a könnyen lelkesedő, de pontos ismeretekben szegény romantikusok. Akárhogy is van, a renaissanceot még midig a romantikusok megvilágításában ismerjük és így Aretinonak is meg van a maga legendája. Korában „a hercegek ostorának“ nevezték, mostan pedig az obscenitás hercegének tekintik. P. G. Dublin, igen szigorúan beszél azokról, akiknek Aretino ezt a nem különösebben hízogó címet köszönheti. Annyira biztos ügye igazában, hogy nem hajlandó rehabilitálásról beszélni. Célja: a „ferdítés és hazu-